

A

NŐI EMANCIPATIO

TÁRSADALMI,
POLITIKAI, TÖRTÉNELMI, STATISZTIKAI, PAEDAGOGIAI

ÉS

NEMZETGAZDÁSZATI ÉRVEKKEL TÁMOGATJA

SZERÉNYI ENDRE.

E MŰ TISZTA JÖVEDELMÉNEK EGYHARMADA A GYŐRI JÓTÉKONY
NŐEGYLET JAVÁRA SZENDELTETTIK.

A MAGYAR NEMZET

LELKES HÖLGYEINEK

AJÁNlja

a szerző

Ha nagygyá, általánosan műveltté, ha erőssé és gazdaggá akarjuk tenni hazánkat: felvilágosultságunkat legfelsőbb fokban igazoló csak egy értelmes törvény meghozására van szükségünk, s ez az, mely a nőket eddigi szánandó elzártságukból a nyilvános működés terére hozza, t. i. a férfiakkali egyenjogúsítás, a női emancipatio törvénye.

A szerző.

A NŐI EMANCIPATIO.

Minden fogyasztás productiv legyen, azaz arra szolgáljon, hogy a nép anyagi, szellemerkölcsi és politikai fejlődését, erejét és épségét előmozdítsa, biztosítsa.

Kautz Gyula.

I.

Különös, hogy mi magyarok majdnem mindannyiszor két tűz közé vagyunk szorítva, valahányszor új eszmék testesítése körüli viták forognak a parlamentáris kormányok asztalain.

Legkevésbé sem állunk másképp például a női emancipatio kérdésével, ha ugyan úgy vesszük a dolgot, hogy ott kezdődik a női emancipatio, hogy épen úgy legyenek ők is jogosítva a felsőbb tudományszakok hallgatása-, s így tetszésként választható pályák betöltésére, mint jogosítva van erre egész teljében a férfinem.

Mert ha nyugatra tekintünk: Amerikában ma-holnap már ezredes, – ha keletre: Moszkvában orvos-és jogtudomány végzett nőekkel találkozandunk; holott nálunk e részben csak pium desideriummal találkozhatni, s még ez is ócsárlásra talál többeknél.

Tehát ily primitívállapotú eszmékkel szemben, mi mindig valami semleges álláspontot foglalunk

el. És ha mély megfontolóra vesszük e dolgot: nem mondhatnók, hogy a leggyakrabban ne lenne helyes ezen közönyös magatartás.

Tekintve ugyanis az eszme testesülte után műveltebb államokban bekövetkezhető állapotok kedvező vagy kedvezőtlen voltát – mit a mély logikának már az előzményekből is meglehetősen ítélni – lökést kaphatunk a példákból: váljon fogjunk-e hozzá a munkakivitelhez komolyan, avagy hagyjuk az eszmét legalább minkörünkben parlagon.

A női emancipatio már a kisebb társadalmi körökben is szó-tárgya kezd lenni. A lapok már sokat szólottak felőle; de nagyon kevés azok száma, kik mélyebben s érdemileg tették volna tanulmányuk tárgyává.

Csekélységünk sem igen válik ki ezek sorából. De tudva, hogy egyesek nézeteinek összetalálkozásából magasulnak elvé a nézetek; elmondjuk mi is szerény vélekedésünket e társadalomújító eszméről azon biztató hitben, hogy nem leszünk untatok tisztelt olvasóinkra.

Mielőtt azonban ezt tennők: nem veszünk célzt, ha eleve azon okokról szólunk, melyek napjainkban föltétlenül szükségessé teszik a női emancipatio eszméjének nemcsak pengetését, hanem mélyebb tanulmányozását is.

A női emancipatio oly eszme, mely az egyszerű átugrást nem tűri meg, ha célunk: meggyő-

zőleg hatni azokra, kiket a nemzet felruházott vala mindazon jogosítványokkal, melyek a társadalomban improductive fennálló személyek s tárgyak productivvá tételére kiváló befolyást gyakorolhatnának.

Azért megengedik t. olvasóink, hogy komolyan vessünk számot magunkkal, s ne csak nekivette mondjunk igent, vagy nemet amaz ellenvetésekre, melyek a női emancipatiót illetőleg felhozatnak, de hánytorgassuk is meg azokat többoldalúlag, s ha úgy kívánja az ész törvényszéke: hajoljunk meg a nyomós érvek előtt; ha pedig nem, úgy védjük magunkat. Hogy e védelmünk pártszínezettől szennyezett ne legyen, jónak látjuk eleve is kimondani, mikép az itt következőkre nézve semleges magatartásúak leszünk, s egyedül a helyes be- vagy lehozású logikát tartandjuk szem előtt.

Feltűnő sokaknak, s nem tudják okát, hogy miért rendelkezhetnek a nagyobb erkölcsi testületek oly roppant számával a nőtlen fiatalok-, hajadonoknak. Pedig az ok itt nagyon könnyen felismerhető; mert vannak erkölcsi testületek, hol épen az ellenkezőről győződhetünk meg. Ezek a kisebbek, melyekben nem törnek a lelkek elérhetlen magasra, nem sóvárognak világpolgárságra, él mindenki a maga egyszerűségében, saját házikójában megelégedve, s be-berándulva a közelvárosba, pénzt szerezni abból, mivel kicsike birtokát a gondviselés megáldotta. Nincs itt forgalom, nincs gyors közlekedés, vagy ha van is, igen kevés hatású az szelíd erkölcsének,

magatartásának megváltoztatására. – így nagyon természetes, hogy messzire esvén a pazar fényben kaczerkódó nagy városoktól, nem igen ragadván rajok a nemzetgazdászok által majd helyeselt, majd meghazudtolt fényűzés: bennök úgy a nők, mint a férfiak nem a csillogásban keresik az élet boldogságát, hanem egy sokkal solidabb utón, mely a nagyobb városok igen számos hölgye előtt majdnem egészen ismeretlen: az egyszerű és mégis szép háztartás-, s a dúsán fizető gazdálkodásban. Nem félhet tehát a fiatal ember, hogy szüntelen a toilette mellett veszteglő babára tesz szert, ha faluról nő-sül; attól sem tarthat, hogy amit ő mint férj, napi fáradozással beszerez, ugyanazt neje toilettere költené, szóval pazarolná majd tánczvigalmakon, majd azon ürügy alatt, hogy idegbaja gyógyítására megy, fürdőkebe tett kirándulásokon.

Az ily kisebb erkölcsi testületek házaiból kikerült asszony nem azt keresi, hogy a fiatalemberek bókjai előtt nyegleséget fitogtasson; hanem igenis iparkodik azon, hogy háziassága, tehát valódi hivatásának betöltése által férjét minél nagyobb szeretetre gyulaszsa maga iránt. Szóval egy ily nő felfogja hivatását, mert a szülői háznál anyagilag, s nem oly intézetekben növelkedett, hol minden hasznavehetlenségre oktattatnak hajadonaink, egyedül arra nem, hogy mikép törekedjenek rendeltetésöknek, hivatásuknak megfelelni, minek oka szintén nagyon egyszerű.

sonlóan céliránytalan nevelésben részesülvén: természetes, hogy a női hivatás-, és háztartásról szót emelni, annál inkább oktatásokat adni talán szégyenkeznek is a már serdülő kisasszonyok előtt, mintha bizony mindannyian egyszerre nagyságos asszonyokká válnának, mihelyt a serdülő kort elérik. Józanul fontolják meg azt a szerető szülők, s gondolják hozzá, nem kell-e előbb a tövissel megalkudnunk, ha rózsából vetjük ágyunkat. Hányan vannak, kik mindezzel nem törődve, azt hiszik, hogy ha leányuk az apáczák, vagy a bonneok fegye alól kikerült, már mindjárt férjezhető. Pedig bizony-bizony jó lenne a ház körül is egy kissé járatosná tenni, nehogy savanyú babért küldje szakácsnéjét a piacra.

Ezek azon nagyfontosságú indokok, melyek miatt sokkal kisebb számban vannak hajadonok a csekélyebb erkölcsi testületekben, különösen falvakon, mint nagyobb városokban; ez az oka, hogy a háziasán növelt hajadonok kapósak, s az intézetekben magas igényekkel megmételtyezett szívűek rendesen még azzal adóznak, hogy nagyobbára gyümölcstelen, virágzanak el. „Magasak igényei. Elégítse ki, a ki akarja. Én ugyan nem fogok hozzá,” – szokták mondani fiatal embereink.

Társadalmunkban tág tér nyílik ezen szomorú, állapot felett a gondolkodásra.

Oly világot élünk, melyben megczáfolhatlanul nagy a drágaság. A nősülendő fiatalok fizetménye a drágasághoz nincs úgy arányítva sem egyes intézmények által sem az állam által hogy be-

lőle egy tisztos család fenntartása – nagyobb anyagi küzdelmek nélkül eszközölhető lenne. Pedig ha ezen frissiben segítve nem leend, tarthatunk tőle, hogy az értelmiség (intelligentia) nem foghat saját véréből hátrahagyni egy új nemzedéket, de csekélyszámú utódain felül fog kerekedni egy egészen újabb, most talán még a művelődés legprimitívebb csirájában szunnyadó féligművelt nemzedék, mely hogy mikép fogja megkezdeni a társadalom újjászervezését, oly kérdés, hogy annak megfejtése igen könnyű a komolyan gondolkozni szeretőknek. Kezdetleges állapotban levén ugyanis a műveltségre nézve, s hirtelen a legmagasb fokot akarván elérni: ebbeli ugrása által romokat fog hagyni a mai intelligentia kezéből kivett társadalom helyén s e rombadöntés mindnyájunkat elsöpör, csak a romboló újabb nemzedéket nem, mert ők egyesültek volt ama hatalommal, mely e rémítő tette fölbérelte őket.

Ekkor már a gyors segély sem segély. Ekkor már nem fognak az idők sem Hunyadiakkal, sem Deák Ferenczek-, sem Széchenyiekkel megáldani; mert visszaéltünk azon bölcs intelmekkel, melyek – ha alkalmazásba vétetnek – a legnagyobb hatalmasságokat is képesek voltak volna lefegyverezni.

Már most is számlálvák perczeink ez ügyben. Ne mulasztjuk el a komolyabb megfontolást. Fontoljuk meg, hogy mi intelligentia nélkül fenn nem állhatunk. De váljon honnan lesz intelligentiája csak egy félszázad múlva is e maroknyi magyarságnak, ha mindig: nagyobb fájdalommal kell szem-

léltnie a nemzetiségi philosophnak, hogy intelligentiánk nősülendő osztálya még csak gondolni sem mer a nősülésre.*)

Nézzük végig, hogy hosszasak ne legyünk, csak az államtisztviselőseget. A bírák, a titkárok, fogalmazók, de különösen az alrendű hivatalnokok, írnokok, irodatisztek – nagyon keveset kivéve – mindannyian oly fiatal emberek, kik többérszt a szegényebb osztályból vergődtek az intelligencia ez osztályába, tehát csakis kiérdemlett évi illetményeikből tartván fel magukat, annál kevésbbé szándékszanak az emberi hivatás egyik legszebb oldalával érintkezni, mivel meggyőződtek, hogy az idő nehézségeihez képest csak gondjaikat szaporítanak, ha azt tennék, s ennek következtében még bűnös tervek kivitelére is vetemednének, mint az már nem egyszer megtörtént károsításával az államnak, bebörtönöztetésével a családapának,, s a mi még szomorúbb valamennyinél, becsületvesztésével a családnak.

Mindezek okszerű megfontolására, s azután még okszerűbb javaslattételre első sorban honatyáink hivatvák; főleg azért, mert e kérdés olyan, hogy mig egyrészt minden egyes honfí és honleány a legnagyobb érdekkal várja megoldását, másrészt nem olyan az, hogy megoldását egész közönnyel akárkire bízhatnók.

*) Igazolja ez állításunkat azon körülmény, hogy nősülésre buzdító egyletek vannak keletkezőben, melyek aztán egy kis ajánlékösszeggel is segélyzendik azokat, kik mátkásodásukat bejelentik.

E kérdés tüzetes megoldása annyival inkább kívánatos, minthogy meg- vagy meg nem fejtésébe bocsátkozás állítólagos érvül ismét azon kérdés merül fel: Akarjuk-e, hogy a magyar állam intelligenciája fennálljon, erősödjék és terjedjen, avagy emeljünk korlátokat terjedésének, illetőleg tartsuk fenn a meglevőket?

Szóval az eddig előadottakból egyebet alig húzhatni következményül, mint hogy: hozzunk törvényt, mely eszközölje, hogy azon ifjak, kik mint az intelligens osztályba tartozók, tudományos pályán keresik kenyerüket, rendelkezhessenek oly jövedelemforrással, mikép rendes hivatalukon kívül ne kényszerítessenek más utakon beszerezni azt, mi egy nő, illetőleg családdal megáldott egyén háztartására a kor igényeihez képest feltétlenül megkívánatik.

Ez által nagy befolyást gyakorolnának honatyáink először a magyar nemzeti intelligencia szaporítására; másodsor a hajadonok ropant számának apasztására; s végül harmadszor különösen boldogéletű családok, ekkép boldog nemzetnek is előteremtésére.

Ha azonban ezt tenni vonakodnának honatyáink, a mi még inkább emelné ezen a saját fajunkra nézve kedvező állapotot: az nem egyéb, mint a női emancipatio, mely alatt részünkről a férfiakkali egyenjogúsítást értjük társadalmi s politikai szempontból.

A női emancipationak úgy vannak barátai, mint ellenségei.

Mi úgy hiszszük, s erőnkhez képest be is bizonyítjuk, hogy az elsőeknek érveik sokkal nyomósabbak emezekéinél.

Mert ha azt tekintjük, hogy Magyar és Erdélyországban a tizennégy éven felüli bizonyos foglalkozás nélküli nők száma: 2.118,625-re rug, míg a férfiak e részben csak 236,730-an vannak; már ebben is oly roppant érvvel rendelkezünk, mely a női emancipatio-elleneseknek nem kis anyagot nyújt a mélyebb gondolkodásra.

Azon 200,000 és néhány férfi ugyanis vagy elaggott, vagy nyugalomba helyezett, vagy végül oly magánzók serege, kiknek talán éppen e perczben nincs foglalkozásuk, de már a másokban, mire ügyök eldül, |mindenesetre lesz; mert van pályájok, melyen haladhatnak, most is csak váratlanul érkezett esetlegesség tartván őket rövid időre függőben.

Valjon mondhatjuk-e ugyanazt ama két millión felüli nőkre, kiknek választott pályájok nem lévén, vagy kétségbeeséstől indítatva, öngyilkosságra vete-mednek, vagy megnevezhetlen pályák szomorú szélségeinek áldozzák fel tiszta keblöket – hacsak az Amor véletlenből éppen úgy nem találja valamely

férfiú szívét megsebzeni, hogy ezek valamelyikének áldozza fel élete jobb felét.

Mily gyér eset azonban mai napság, hogy egyedül a tiszta szerelem szózata kötné fiatalainkat szegénysorsu nőkkel egybe. Legjobban megfejtí e kérdést a mindennapi tapasztalás, mely úgy igazolja, hogy a szívnyerő pénz, a vagyon az, melyért szerelemre látszanak gyuladni fiatalaink s nem tiszta, önzetlen szerelem.

Tudva, hogy ha valamely nagyjelentőségű dolgnak tiszta fényben leendő feltüntetését célozzuk, nagyon üdvös az erősen meggyőző, s csalhatatlan számadatokhoz (statistikai kimutatás) fordulni; elveszszük Keleti Károly koszorúzott „Hazánk és népé”-ből e következőket:

Magyar-Erdély országban a hajadonok	
száma	3.361,175
az özvegnőké	587,792
az elvált nőké	<u>24,745</u>
	Összesen: 3.973,712

Az elsők – mert a bölcs törvényhozás egyedül e hivatásra kárhoztatta őket – várják a kérőket. Pedig e szerepre mai fiatalságunk vajmi kevésbé hajlandó. Fél ugyanis, hogy az igények magasak lesznek, s a divatszeszély kétszeresen fölemésztheti a hozományt.

Az özvegyek és elváltak mit tegyenek? A törvényhozói logika ezeket még keservesebb sorsra vetette, mint a hajadonokat. Mert hiszen a hajadonok még szülőik körében élve, a mindennapi szük-

ségekre megkívántató gondok emésztő hatalmától mentvék; de az özvegyek s elváltak már magasabb kort érven el: nincs jövőjük, kivált ha anyákká letének, így csakis a házon belül eszik azon keserű falatot, melyet gyakorta éjek töltése melletti ötések, varrás és enemű munkálkodással szereznek, hogy fenntarthassák magukat. Képzeljük körülök az árvákat, midőn kenyeret kérnek. Az anya szívzúzottan kénytelen a kínos „nincs” szót kiejteni, s azonnal átlátjuk a siralmas helyzetet, mely az özvegy s elvált nők részére van megírva a társadalmi törvényben. – Ily szomorú állapotban még a háztartásról is leszoknak, elfeledik azt. Nincs, a kinek örömet szerezzenek általa. Meghalt az apa.

Volna ellenben pályájok, melyen a világ piacán is működhetnének: azonnal mentve lennének a rajok sokszor oly lélekölőleg ható magánytól; még vidámabb kedélyt mutatnának, mint minővel a természetől megáldattak; mert tudnák, hogy biztos keresetmódjok, kedves és a társadalomra is jótékonyan gyümölcsöző foglalkozásuk van.

Valóban sajnálatra méltók a hajadonok, szárandók az özvegyek, sirathatok az elvált nők a mi társadalmunkban!

Gondolják sokan, hogy midőn a nőket jogokban óhajtjuk részeltetni, ez óhaj testesítésére légből, képzeletből kapjuk az érveket.

Mi azonban úgy tudjuk, hogy az itt felhozottak nem légből, hanem hiteles számadattanból, és tapasztalásból merített érvek, melyeket megdönteni

akarni annyit tennie, mintha valaki azt hirdetné hogy ő műúton előállítandó napfogyatkozással fogja meglepni a világot.

Az emancipatioellenesek azt is mondják, hogy ha társadalmunk ezen újítása érvényre emelkednék tönkre tennők az egész családi életet.

Amerika azon városában, hol – ha nem csalfa emlénk – 38 ezerrel több a férfi, – talán igen; de ahol – mint nálunk oly túlsúlyban vannak a nők, hogy némely megyében 1000 férfira 1140 is esik, ott legkevésbé sem tarthatunk az ellenpárt említett föltevésének bekövetkeztétől. – Mert ha a tanulók száma mai napság 50 ezer a férfinemből; úgy véljük, hogy a nők sem lennének többen e téren. Aztán ha többre is emelkednék a nőtanulók száma a férfiakénál: e körülménynek mint a női kebel művelődés iránti fogékonyságának csak örvendhetnénk anélkül, hogy a társadalom csak kicsiben is hátrányt szenvedne ezért.

Utóvégre nem lenne-e jobb, nemzeti művelődésünk, s egyáltalán az egész emberiség haladására előnyösebb, ha hajadonaink is a tudomány csarnokában versenyeznének egymással, semhogy arra taníttassanak a kor igényeinek most már semmi tekintetben meg nem felelő, schlendriánrendszerű nőtanintézetekben: mikép kell fiatal emberek nyegleségei felett erőltetésből majd kedves, majd követező hangulatot mutatni?

Szólottak már – mint fennebb is említők –

sokan a női emancipációról; de majdnem mindannyián egyedül a természetre, vagy az eddig fennállott törvényekre hivatkozva, mondták el nézeteiket, melyek ilyformán nem is saját nézeteik voltak, hanem csak ismétlése a már uralkodóknak.

Mi nem hivatkozunk sem a természetre, sem az eddigi törvényhozásra; de igenis hivatkozunk az emberi nemes eszmék, s magának az emberiségnek fejlődésére, s e fejlődéssel karöltve járó haladására, mely úgy a természetet, mint a törvényhozást mindig a haladás révébe szokta vezetni, s mindkettőt feltétlenül a kor követelményeinek kivitele céljából maga részére hódítani.

Első, minek a szépnem örök köszönettel tartozik, a kereszténység jótékony szelleme.

Az ősvallások szerint ugyanis – némely incultur népeknél láthatjuk még napjainkban is – a nők lelki tehetséggel föl nem ruházottaknak tekintettek. E balhítet a kereszténység áldásos szelleme dönté meg s innen magyarázhatjuk ama tiszta kegyeletet, melylyel a nővilág a kereszténység iránt viseltetett, s viseltetik.

A kereszténység tehát megtette a magáét.

Utána az emberiség jótékony szellemének, a művelődéssel testvéresült haladásnak kell kivívnia azt, mire már a kereszténység ez időszerint hivatva nem erezi magát: a nők teljes függetlenítését azon, nemökhöz valóban nem illő iga alól, melybe egyes korlátolteszűek csak is a konyhára hivatkozással szeretik őket hajtani.

Bocsánat tisztelt hölgyvilág ez ide épen nem illő nyilatkozatért. Bizonyára nem csekélységem az, ki a szépnem előhaladását, felszabadítását ily elkopott s erőtlen indokkal támadná meg.

Igaz ugyan, hogy a háztartás, miként azt a „Szabad Sajtó” tárczáirója mondja, csak két szülőből áll, de nem állhat az, hogy a női emancipatio körül elágazó véleményekre döntőleg ható többséget nélkülöznők.

Mert tegyük föl, hogy eltekintve minden más államtól, csak Magyar-Erdélyország mindkét nembeli lelkei egy a női emancipatio megvitatására egybe-hívandó értekezleten megjelenének, váljon nem lenne-e több a kérdéses eszme testesítési pártján, ha megczáfolhatatlanul tudjuk, hogy a nők mindnyájan, s még a főfmemből is nagyon sokan mellette nyilatkoznának.

Nem akarunk szónoki fogásokkal élni, nem szép beszédet írni, mert az emancipatio-ellenesek logikája ezt is kifogásolja, – csak annyit jelzünk, hogy jól-lehet a csendes házi körben sokkal nagyobb erő, sokkal több hatalom van a nőnél, mint minő a természettől az atyának adatott; mégis jóval felülhaladja az atya házi külminiszterségével egybekapcsolt hatalma azon jogkörét az anyának, mely ennek házi belminiszterségéhez fűződik.

Azért szóljon bármily erősen ellene a magyar-törvényhozás a női emancipationak, vitassa el bármelyikét nézeteinknek; azt az egyet azonban elvitatni nem fogja, hogy az egyesült-államok

minta-államot képviselnek a föld egész száraán.

Ha ez áll: úgy állania kell annak is, hogy meg fog jöni az idő, mikor a messze nyugat into szózatát a magyar törvényhozók is megfogják érteni; meg fog jöni az idő, mikor kitarják az általános tudományos műveltség templomát nemcsak önnemök, de a szépnem előtt is. Mert habár tudjuk, hogy érzeki, – érthetőbben – ivarszervi tekintetben különbség van a férfi és nő között: de senki sem mondhatja, hogy a nő ne volna képes épen úgy kiképezni magát ügyvéddé, orvossá, művészsze, iparossá, szóval bár minemű pályára, mint a férfi.

Hov asszony a Londonban épen most működő börtönügyi congressuson Amerika küldöttje, szép bizonyítványát adja a nőnem politikai képességének, midőn Tulford őrnagy, a straffordi fegyház igazgatójának azon állítására, hogy korbács nélkül nincs mód a javíthatlan fogollyal elbánni, így válaszol: „A botbüntetés alkalmazását a fogházakban teljesen célatlannak tekintem, mert a brutális embert brutálisabbá teszi. Igazságtalanság a megbecstelenített egyént méginkább megbecsteleníteni, s midőn már földön hever, újabb ütlegekkel kínozni. Jobb, ha a fogolynak mondják, hegy Isten gyermeke, mint örökösen ismételni előtte, hogy vadállat.”

Valjon hogy tétszik ez azoknak, kik a nőket legszebb jogaikban részeltetni nem akarják, sőt ellenük zúdulnak?

Fényes világot vet e pontocska azon laicus törvénytudók, politikai philosophok szemhályogára, kik úgy okoskodnak, hogy politikai jogok gyakorlására egyedül a férfiak lehetnek hivatva. Egyszersmind ami kételyünket is eloszlatja azon fentebb mondotakra nézve: váljon hozzáfogjunk-e a munkakivitelhez komolyan, avagy hagyjuk az eszmét legalább saját társadalmunkban parlagon. Mert Hov asszonyban példát látunk, Amerika pedig tettel bizonyítja, mintegy egyik újabban testesített eszméjének gyümölcset mutatja be Európának. Hov asszonyban, mintegy int, hogy hozzuk be mi is a női emancipation ha haladni s nem elmaradni akarunk, rász következményektől semmi esetre sem tarthatván.

De menjünk még tovább. A történelem példakal igazolja, mikép a nők nem ritkán lelkesebben viaskodnak a meztelen karddal a csatamezőn, ha a hazát veszélyben látják forgani, semmint a férfiak. Ott látjuk a legújabbak között a hazáért' élethalálra kész Pusztowojtoff Henriettét, kinek neve a lengyel történelem lapjain örökre fennmarad. Avagy ha fordítunk az állításon: nincsenek-e férfiak, kik már a riadó hallatára is halálsápadtságról tanúskodnak? Ott van a mohácsi vészben a magyar király.

Ha tehát a nők úgy képesek bármily

pálya kellékeinek, kívánalmainak megfelelni a szükséges előismeretek megszerzése után, mint a férfiak;*) váljon miért nem adja meg a magyar törvényhozás nekik is azon jogokat, melyeket a férfiak oly széles terjedelemben élveznek? Miért ne lehetne nekik is a kölcsönösség elv kapcsán férjül kérni azon férfiút, kihez szívökben szerelmi lángot éreznek? Avagy a mindenség csak azért teremtette volna Évát, hogy neme egész integritással hajoljon meg a férfiak önkénye előtt? Ennek a természet szózata mond ellent, melyre pedig – most már én is így nyilatkozom – elleneink olyannyira szeretnek hivatkozni. Aztán gondolja meg az ellenpárt, hány lángelmét temettünk már el a nőkben s hányat vesztenénk még, ha az emancipatio kimondásával még sokáig késlekednénk. Ki tudja, hol volnánk már most, ha az csak egy két századdal előbb is mondatott volna ki?

Előbb-utóbb, de mindennek érvényt fog szerezni a kor követelő szelleme.

*) Egykori tanártársam, ki jelenleg Pesten a távirászatot hallgató nőket s férfiakat vezet, épen e napokban látogatásával szerencsétlenül, mint olyan, kinek bő tapasztalatai vannak a 18-32 éves nők s férfiak felfogása körül, a lelelkesebb szavakban adta köszönetét, hogy a nők védelmére „Társadalmunk bajai” felett ily alaposan elmélkedtem. Mert tapasztalásból tudja – úgymond – hogy a felfogás, előadási ügyesség, tanulási gyorsaság s ügykezelés kívüli avatottság a tanulónőknél sokkal inkább megérdemli a kitüntetést, mint a férfiaknál; szóval – úgymond – a correctnesség a nőknél mindenütt kitűnik, míg a férfiaknál az halvány színben mutatkozik. – Ezen egy szakembertől hallott nyilatkozat sokkal fontosabb, semhogy azt egyszerűen agyonhallgathatnám. Szerző.

Nem mondjuk mi azt, hogy a nők egyenjogúsítása feltétlenül maga után húzza az apai tekintély csonkítását. Mert, ha a nők egyenjogúsíthatnak is a férfiakkal, a törvény azon része, mely a családban az apai tekintély fenntartását védelmezi, mely tehát az apák iránt oly elnéző, s a nők iránt oly kemény, sok tekintetben sértetlenül maradhat.

Ezt befogják látni maguk az anyák is, hogy szükséges.

A társadalom felbomlása, tehát az egyenjogúsítás bekövetkeztével legkevesebbé sem jöhet szóba, és pedig annyival inkább, mert a nemzetgazdaság is elvül állítja fel, hogy a társadalom s a kormánygépezet vezetőinek szent kötelességük azon lenni; miszerint mindazt, a mi mint inproductiv áll fenn, productivvá tétessék. Már pedig, hogy a mi háztartásunkban egyedül az apa a productiv, az anya inproductiv, vagyis a férj szerez és fogyaszt, de a nő csakis fogyaszt és nem szerez, mert a törvényhozás eddig még nem akarta őt a valódi érteményben vehető szerzőképességgel felruházni, – azt ki tagadhatja?

Mindezekből higgadtan következtetve: ill az idő, hogy a magyar-törvényhozás ne hunyja be szemét ily égetőleg érzett szükség kielégítése, a nők egyenjogúsítása, rabszolgaságbóli felszabadítási közóhaj előtt. Azaz hozzuk meg a nők férfiakali egyenjogúsításának törvényét, s higgyék

meg érdemdús non atyáink: e törvény lesz fejünkön késő unokáink előtt a legcsillámlóbb korona.

III.

Ha intelligentiánk biztosítására, úgy a férfi, mint nőnem életfenntartásának könnyítésére, a hajadonok és nőtlen fiatalok roppant számának csökkentésére, szóval a társadalom tősgyökeres újítására e felhozott két nézetünknek egyike sem tétetnék fogantatba: akkor – minthogy a haladás zászlóvivője szabad államban azon ága szokott lenni a parlamentararis kormánynak, mely az ügynevezett közoktatásügy vezetésével bíztatik meg – ennek lenne feladata mindezekre nézve egy kimerítő törvényjavaslatot tenni a nemzet oltára-, illetőleg a ház asztalára.

M a j o r o s ú r tett ugyan e részben indítványt,, de mert kellőkép nem indokolta indítványát, elesett. így nagyon természetes az is, hogy a kormány az eszme további tanulmányozásával felhagyott. De e szerény sorok épen oda czéloznak, hogy felhozott nagyfontosságú okok miatt az újabb tanulmányozás, tárgyává váljék anélkül, hogy ismét bekövetkezhető interpellatiok által hagyjuk magunkat erre ösztökeltetni. Törekedjünk szabadelvűségre, s eszközöljük, hogy szabad nők is legyenek a szabad államban.

Midőn a halhatatlan Eötvös bíboros széke megürült, vizsga figyelemmel kísértük a lapok nyilatkozatait az utód iránt.

Az utód Dr. Pauler Tivadar úr lett.

Voltak, kik szerencsésnek kürtölők e választást, s nagyban üdvözlék érette Andrásst; de voltak, kik ellene nyilatkoztak, még pedig a legnagyobb számban. — És ha végig tekintjük mindazon műveleteket, melyek művelődésünk terén azóta létesültek: mi mint a társadalomújító, de egyszersmind nemes eszmék barátai, úgy gondoljuk, hogy az utóbbiak magatartása nem volt a leghelytelenebb. Mert ezek — ha el is hallgatva — de mindenesetre úgy vélekedtek, hogy egy oly férfiura van szüksége a közoktatási tárczának, ki nem hajolva meg egyes arisztokraták göggye előtt, oly utón fog haladni a közoktatási rendszer újítását illetőleg, mely a társadalom helyesirányú művelődési aerájába a nőnemet is egészen fel fogja karolni.

Fájdalom! az eddigi műveletek erről bizonylatot nem nyújtanak. Ugyanazért óhajtandó lenne, hogy vagy nyilatkozzék őszintén kérdéses minisztérium az álláspontról, melyet szemben a női emancipatioval elfoglal, vagy ha ezt tenni vonakodnék: emeltessék egy oly szabadelvű egyéniséget a közoktatásügyéri polczra, ki nem fog viszszeriadni azon keve-

sek kicsinylő nyilatkozatai elől, kik talán komoly logikájokkal, s dilemmák köz besző vesével akarnák – ha ugyan bírnák – a mindig ítéletképes és legyőzhetlen közvéleményt megdönteni.

Végül, ha a fiatalság százalmas helyzetén s ebből kifolyó erkölcstelenség napról-napra nagyobb mérvet öltő terjedésén nincs tiszta szándéka, vagy érélyes akarata a kormánynak segíteni; segítsen legalább a közoktatási tárca azon, hogy ne butuljanak hajadonaink a kor igényeinek semmi tekintetben meg nem felelő leánynövelékben, ne tömessenek meg szíveik fellelővárát építő magas igények, – szóval ürességgel, hanem legyen a nőnevelés egy oly tüzetes reformnak kitéve, mely eszközendi, „hogy a nők az életre és családra, főleg pedig az ifjú nemzedékre kiható okszerűbb neveltetésben részesüljenek. Az üres páváskodás, a külmáz oktanlanság, a minden mélyebb alapot nélkülöző sima társalgási ügyesség helyett komoly ismeretek, nemes érzelmek, egyszerűség a szokásokban, igénytelenség, önzéstelenség és erkölcsi öntudat fejlesztése és gyarapítása legyen a főczél a nők neveltetésében, és a sok hajadonok száma egyre fog csökkenni.” (Keleti Károly.)

Nevelést nyerni, igaz, csak drága áron lehet. Be ha az állam arrogálja magának, minthogy kell is arrogálnia a nevelésügy feletti hatalmat és szem-

meltartást: megkövetelhetnők ezen nagy úrtól, hogy ha parancsnokolni akar, akarjon gondoskodni is arról, hogy ne taszítassanak el szegénységök miatt annyian a közművelődés templomától, s ne kényszerítessenek sokszor oly tisztos családból származott hajadonok a mosogató edényhez állani, akiket csak azért, mert árván maradtak hátra, a neveletlenség miatt e sorsra nem kellett volna kárhozhatni.

Hányan vannak ugyanis ily állapotban? – Nézzünk végig a nagyobb városok családi köreibben. Látni fogunk ott oly arczokat, amelyekről tisztán visszasugárzik, hogy ága egy régi nemes családnak, de mert elárvult, s mert az ily árvult hajadonok tovább képezéséről, ipar s más efféle kenyérkereseti módnak kezébe adásáról az állam nem gondoskodott, mint a nap tikkasztó hevének átengedett s nem gondozott csemete, lehajlott fővel, s kuszált hajjal eresztetett a nagy világba, hol aztán nélkülözve a jó tanácsokat, egyes iparlovagoktól félrevezettette magát, s ezzel örökre megásta sírját magának.

Istenem mennyire sülyedhet még társadalmunk, ha még tovább is eddigi schlendrian rendszerében hagyjuk fennállani!!

Mindenfelé a haladás zászlaját lobogtatják, mindenütt művelődési egyleteket létesítenek, mindenhol tömörülnek az erők az emberiség egy jobb korának elővárásolására, 'és mindenütt csak egyről, a nőnem nevelésének, művelődési körének, komoly tudományokkal foglalkozásnak tágítása s

újításáról, szoktak megfélekezni hazánkban.

Kimutattuk már fennebb, hogy a nők felsőbb képzettségének s műveltségi, valamint társadalmi, s politikai körének szélesbítése a nyugati államokban immár egyik fő követelményül ismertetik el. Nálunk minden életrevaló reform éveken át csak a papiroson hever anélkül, hogy testesítéséhez csak részben is mernének hozzányúlni.

Es mindennek okát hol találjuk? Egy fekete seregben, mely ráival az államra, mihelyt a sereg molyette eszméi ellen korszerű intézkedésekbe vágja fejszóját.

E sereg és az állam egymás mellett oly alapon, mint eddig, soká fenn nem állhatnak.

Mert ily alapon e kettő napjainkban épen az, ami volt az ó korban Róma és Carthago.

Egyiknek vagy másiknak megtört hatalommal kell a haladás szellemét képviselő tengeri ártól visszavonulnia.

A cultusministeriumnak feladata pedig az, hogy az állam hajóját az egyház csákláiba ne vonassa, hanem ellenkezőleg.

A lánglelkű Eötvös az állam csákláinak köteleit már fonna kezdte a XXXVIII. törvényczikk testesítésével, midőn utána egy oly kapitány ült a hajóra, ki csakis úgy tudta annak kormányzó kerékét forgatni, hogy az állam hajója párvonalban haladjon az egyház hajójával.

Így aztán nem lehet csodálnunk, hogy azon

hajóban még most is csak azzal, sőt hogy többet mondjak, azzal sem foglalkoznak hölgyeink, amivel foglalatostkodtak a művelt görög és római nők.

Szomorú a vigasztalás, ha Trefort jut eszünkbe. Várnunk tehát nem, hanem csakis követelnünk lehet, hogy a nőnevelési reform valahára tetszést idézzon elő az országházban is.

Hiszen sokat mi nem kívánunk, sokat nem követelnünk, aztán nem is mi vagyunk azok, akik a nők számára politikai s társadalmi érettségre vezető utat, felsőbb tanintézeteket óhajtunk; óhajtja ezt az idő.

Felhívjuk a képviselőház fiatalabb tagjait ez igék, illetőleg indítvány tárgyalás alá vételére. Indítsák meg mint olyanok, kiktől még sokat vár a nemzet, ők e téren a társadalomújítási mozgalmat!

Véli talán a kormány, hogy a társadalomújító eszmék pengetése, mélyebb tanulmányozása, s ezen alapon indokolt javaslat előterjesztése által gyengítene hatalmát? Sőt ellenkezőleg! Az tenné erőssé kormányunk álláspontját, ha retrograd lépések helyett progressiv lépéseket tenne a társadalom újjászervezésén.

És mi hiszszük is, hogy ha kormányférfiaink beható tanulmány tárgyává tűzik ki azon eszméket, melyeket e lapokon igénytelenségem elhíntegtettem: akkor nem fog visszarettenni kormányunk a nőemancipatio, polgári házasság és nőnevelési reform terén megtenni mindazt, ami immár hangos szavakban követeltetik korunk felvilágosult fői által.

Adja a gondviselés nagyszerű eszméje, hogy ne csalódjunk e hitünkben, adja, hogy ne legyen soká függőben e reményünk, és én biztosítom államférfiainkat, hogy visszatetszést aratni nem fognak, mihelyt beválik, hogy nem tréfának, hanem komoly törekvésnek ismertetik el általok is a nők emancipáltatása. Ismétlem ugyanazért előre bocsátott ígéretet: Ha nagygyá, általánosan műveltté, ha erőssé és gazdaggá akarjuk tenni hazánkat: felvilágosultságunkat legfelsőbb fokban igazoló csak egy értelmes törvény meghozására van szükségünk, s ez az, mely a nőket eddigi szánandó elzártságukból a nyilvános működés terére hozza, t. i. a férfiakkali egyenjogúsítás, a női emancipatio törvénye.

Miket e szerény lapokon elmondtam, szükségeseznek tartottam elmondani, s hogy ugyanannak tartandják t. olvasóim is, eleve érzem; mert lelkem könnyülve lett elmondása által. Adja az ég, hogy e sorokból tükröző óhajom közóhajjá s közóhajunk ideálja már a folyamatban levő hongyülésen testté váljék!